

ЩОДЕННИКИ ЙОЗЕФА ГЕББЕЛЬСА ПРО НІМЕЦЬКО-ЯПОНСЬКУ УГОДУ 1936 року

Щоденники головного ідеолога Третього Рейху Йозефа Геббельса як джерело дослідження німецько-японських відносин. На основі німецькомовних джерел було зроблено аналіз щоденних записів Геббельса та виокремлено його позицію щодо Антиконтинентального пакту.

Ключові слова: щоденники Йозефа Геббельса, Антиконтинентальний договір, Друга світова війна, нацистська пропаганда, німецько-японські відносини, фашистський блок.

Історично цікавими є щоденники Йозефа Геббельса (Joseph Goebbels), ідеолога Третього Рейху, що були опубліковані у 28 томах Ельке Фрільх (Elke Fröhlich) 1987 року. У своїх щоденних записах він описував більше своє приватне життя і менше роботу. Хоча регулярними є спогади про відносини з Японією, внутрішньополітичне становище в Японії, ситуацію на Далекому Сході в контексті відносин з Японією та Китаєм, а також підготовку до Антиконтинентального договору.

Основним завданням дослідження є висвітлити та надати аналіз щоденникам Йозефа Геббельса, а також показати його вплив на розвиток відносин між Німеччиною та Японією в середині 30-х років та підписання Антиконтинентального договору.

13 березня 1933 року Гітлер, ставши канцлером, призначив Геббельса рейхсміністром народної освіти й пропаганди. Автор аналізує щоденні нотатки рейхсміністра за 1936 рік – рік укладання Антиконтинентальної угоди.

У своєму щоденнику за 27 лютого 1936 року, четвер, Геббельс писав наступне: «Працював вдома. Вечір з Фюрером на карнавалі «Весела вдова». Дійсно, чудовий спектакль. Потім Фюрер і митець у нас вдома. До п'ятої години ранку Фюрер говорив про зміну

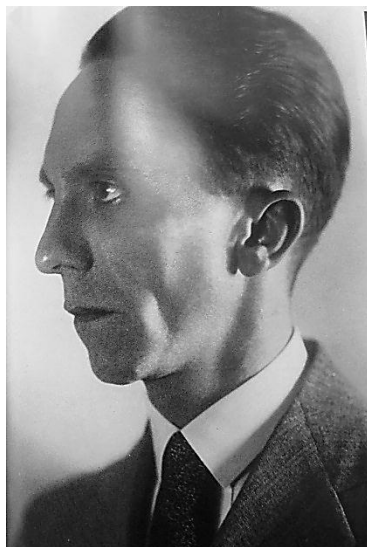
стилю та смаку за останні 30 років. Революція у всіх сферах. Він гострий та проникливий мислитель. Втомлений у ліжку. 3 години сну. Середя: Військовий переворот в Токіо. Прем'єр-міністра та двох міністрів розстріляно. Проти парламенту та нестійкості. Вони теж роблять все це. Повний респект. Адмірал Редер (Raeder) обговорював зі мною морську церемонію в Кілі, що відбудеться в кінці травня. Допоможу йому. Констанція Неттенсгейм (Constanze Nettessheim) має фінансові труднощі. Підняв її заробітну плату до 6000 рейхсмарок. Вона щаслива... Обід з Фюрером: події в Токіо. Він зазначає відмінності. Народна революція та військовий переворот. Ми стоїмо на щаблі народної революції. Це дуже надихає. Робота вдома. Кава з вкладниками з автор-ревію... З пані Юго (Jugo) обговорили її новий фільм. Вдома працював. Ввечері з Магдою на вечері у турецького посла. Як завжди на таких вечереях: нудно, тупо, повно офіційних фраз та дурних лестощів...» [3, с. 575].

29 лютого 1936 року, субота: «...Після обіду випробував автомобілі «Майбах» та «Мерседес» з дизельним двигуном. Хороші результати. Працював вдома... П'ятниця: Хегерт (Haegert) доповідав про Антиконтинентальний пакт з др. Таубертом (Dr. Taubert)...

Обговорювали з Папенем австрійське питання. Він, як і раніше, мріє про його «залагодженість». Але це так наївно. Уряд Відня є зрадниками німецькій нації. Фюрер завзято бореться з ним... У Токіо справи дуже напружені. Бунтарі стоять на своєму...» [3, с. 575].

9 червня 1936 року, вівторок. «Ввечері – в Берлін...Багато роботи. З Функом (Funk)

театральні питання. Ми витрачаємо дуже багато сил на Державну Оперу...Зовнішня політика. Фюрер бачить, що конфлікт на Далекому Сході наближається. І Японія переможе Росію в цьому конфлікті...І тоді прийде наш час. Тоді повинні прийти ми і правити на Землі протягом 100 років. Сподіваюся, ми будемо готові до цього і Фюрер ще буде живий. Це збудеться...» [3, с. 622].

Йозеф Геббельс у віці 32 років. Фото з його особистим підписом «Мій любій мамі. Різдво 1929. Йозеф»

11 червня 1936 року, четвер. «Вчора: зміни в Італії мають сильний вплив на нас... З Функом театральні питання... Хегерт доповідає: Антиконтинентальне питання, яке дуже гостро зараз стоїть. Він хоче поглинути увесь відділ. Сумнівна причина. Я так думаю. Зовнішня та внутрішньодержавна пропаганда – це дві абсолютно різні речі. Пані Ірмінгхаус (Irminghaus) розповіла мені про свої творчі переживання. Пані Даудет (Daudert) ошукали злодії. Вона розповіла мені багато про роботу та життя. Сьогодні буду свідком в процесі по метро. Це те, що мені подобається робити. Я повинен зробити велику кількість дрібних справ. У другій половині дня – Шваненвердер. Пані Ондра (Ondra) там. Розмовляли з нею та сміялися. Вона прекрасна та наївна. Багато читав та працював. На Далекому Сході, здається, скоро крах. Спершу між Північним та Південним Китаєм, а потім дійде і до Японії. Такий початок. Моя промова в суботу, яку розробив Хільдесхайм (Hildesheim). Дав огляд

ситуації і завдання. Тоді ще поспілкувався з жінками. Вчасно лягаю спати. Я повинен більше спати, щоб бути бадьорим. Сон є найбільш важливою їжею для тих, хто працює. Сьогодні важкий день на роботі» [3, с. 623].

18 листопада 1936 року, середа. «Вчора: Указ про заборону так званої газетної критики був прийнятий і вступає в дію в кінці цього місяця. Таким чином, ракова пухлина громадського життя щезає. Проект виставки «4 Jahre Zeit» готовий. Вона буде хорошою. В кінці квітня 1937 – початок програми. Я вірю, ми досягнемо вже тріумфу. Тому я відмовився очолити відділ по боротьбі з Комінтерном. Це повинно робитися неофіційно. Це буде набагато краще та більш дієво. У справі грампластинки знову ніякого рішення. Я витрачаю на це час. Його спочатку треба відкласти, а потім рішення само прийде...» [3, с. 729].

20 листопада 1936 року, п'ятниця. «Вчора: зранку в Берлін. Моє інтерв'ю з Лоєрквином (Leurquin) вийшло достатньо

вагомим і стало сенсацією. Добре працює. Світова преса бушує через наше та італійське визнання Франко. Також вони пронюхали про нашу угоду з Японією. Відбувається казна-що. Газета «Times» геть сказала. Так їм і треба. Фюрер на правильному шляху. У Франції неспокійно... З доктором Целлером (Dr. Zeller) їхали до Ганновера. Найголовніше зроблено. Потім 400 підписів. Промова Берндта (Berndt) про критику Державної ради з питань культури (Kultursenat) розглянута. Дуже добре зроблено. Зробив напрацювання моєї особистої промови для Палати культури. Також буде непоганою. І...закордонні листи читав. Скільки всього відбувається в світі. Тому ми повинні досягти успіху в кінці-кінців. Кельн. Великий прийом. Грох (Grohe) та Вінкейнкемпер (Winkeinkemper). Скоро авто на Фогельзанг. По дорозі в містах і селах чудово приймають. Натовпи, що радо зустрічають. Туман. Ми змушені дуже повільно їхати. Я побачив тільки трохи Фогельзангу. Скоро в залі для промов. 800 гауляйтерів. Витратив 2 години на дискусії. Це дуже повчально та весело. І... я в чудовій формі. Ми зібралися, щоб перемагати. Люди сміються та радуються, все що можливо запитали. Час летить невпинно. Я смертельно втомився після цього. Усі в захваті. Від'їжджаємо. Через туман і холод. 2 години до Кельну. Трохи освіжився. Тербовен (Terboven) також там і Хільдебранд-Мекленбург. Тема: борделі, – так або забронити. Я говорю: тимчасово ще так. Тербовен, як і завжди, сварився на Гесса, Лутце і партію. Лей прийшов пізніше і це було чудово. Він чудова людина... А потім смертельно втомлений у потязі. Читав, вивчав акти. Світова преса бушує проти Німеччини, Франко та японського питання. Я ліг спокійно спати. Так само спокійно, як ми їдемо в Берлін» [3, с. 731-732].

25 листопада 1936 року, середа. «Вчора: чудовий жвавий день. Оссієтський (Ossijetzky) отримав Нобелівську премію миру. Нахабна провокація!... Повинна відбутися передислокація у великих виданнях, у нас тепер є нові редактори провідних газет... Сьогодні опублікована німецько-японська угода. Гостро

проти комуністів. Воєнна угода залишається таємною. Я до сих пір вночі пишу коментар до цієї угоди. Сьогодні ввечері я маю промову по радіо в Людвігсхафені. Це світова сенсація. Але також можуть долучитися й інші. Пізно вночі вдома. Пару годин сну. Скоро до Людвігсхафену. На промову» [3, с. 736].

26 листопада 1936 року, четвер. «Вчора: широкий розголос в пресі щодо Нобелівської премії Оссієтського... На вокзалі знову настанови, потім відправлення. До Лейпцига працював з Целлером (Zeller), потім велике запізнення. Я розлючений. У Ерфурті телефоном з Ханке (Hanke). Знову ніяких новин від Фюрера. У Франкфурті обід: Фюрер погодився з моїм коментарем. Тому вперед. У потязі спеціального призначення назад. Робота. Читання. О шостій годині Манхайм. З Бюркель Парлавер (Bürckel Parlaver) про ситуацію. Він дуже радіє німецько-японській угоді. Закордон бушує. Абсолютно справедливо. Москва мовчить до сих пір. О сьомій я прочитав договір та коментарі від усіх відправників. Асамблея Людвігсхафен. 50000 слухачів. Я говорю 2 години в чудовій формі. Шквал аплодисментів. Розглянуто усі питання. Публіка в захваті. Я повністю задоволений. Душ, не поїв, виправляв промову в потязі на ходу, нові повідомлення у пресі. Угода знаходиться в центрі уваги. Смертельно втомлений у ліжку. Трохи сну. Так само трохи, як і їхати до Берліну» [3, с. 737].

27 листопада 1936 року, п'ятниця. «Вчора: великий день. Скоро на роботу. Закордонна преса про угоду з Японією не так вже й погано. Тільки Париж та Москва дуже стурбовані. Лондон відреагував кисло. Мій великий коментар пройшов у внутрішню та зовнішню пресу. Ми в авангарді проти більшовизму... Дратує зубний біль. Неприємні процедури. Працюю вдома. В пресі – усе дуже добре. Париж планує міцний альянс з Лондоном і Вашингтоном. Гнів з приводу угоди з Японією. Година сну. Втомився як собака. І потім знову до роботи. Ввечері у Фюрера, який тільки-но повернувся, з японцями. Велична вечеря. Японці дуже

щасливі, ми також. Фюрер говорить, що не пройде й п'яти років як плоди цієї угоди досягнуть. Він дійсно проводить далекоглядну політику. Він дуже яскравий. Таким він мені дуже подобається. Про японців склалося дуже хороше враження. Представники інтересів

могутньої держави. Я спілкувався з багатьма з них. Усі одного типу... З адміралом Беннке (Admiral Benncke) обговорювали німецько-японський театральний обмін. Також піде. Дуже пізно та дуже втомлений у ліжку. Сьогодні мій великий день» [3, с. 737].

2 грудня 1936 року, середа. «Вчора: Еберт з Антиконтиненту. Говорить дурниці. Це неприпустимо для такої високої посади. Функ також це бачить. Безліч щоденних проблем. Постанова проти критики повинна бути прокоментована. Функ має багато завдань від Фюрера: книга Торглера не повинна вийти. Обговорювали з Хегертом (Haegert) питання замаскованої пропаганди в Австрії. Запропонував Фюрер. Це тепер повинно бути розроблено. І організація автомобільної виставки... Але я вже не можу зберегти Еберта...» [3, с. 742].

На основі наведених цитат можна зробити висновок, що у своїх щоденних записках Йозеф Геббельс описував свої внутрішні переживання з тих чи інших причин, постійну втому, поїздки до інших міст на промови,

свої виступи перед широкою аудиторією та її реакцію на виступи, офіційні та приватні зустрічі. Для нього завжди була важлива думка Фюрера. Що ж стосується безпосередньо німецько-японських відносин та Антиконтинентівського пакту, то у своїх щоденниках він покладав великі надії на союз з Японією, вважав її надійним союзником Німеччини, торкався підготовки угоди, висвітлював реакцію закордонної преси на підписання цієї угоди, також зазначив, що працював над таємним договором до неї, зустрічався з японською делегацією. На основі цих даних можна зробити висновок, що Йозеф Геббельс мав безпосередній вплив на формування тогочасних відносин з Японією та підписання Антиконтинентівського договору.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Altstedt T. Joseph Goebbels Eine Biographie in Bildern/ Thomas Altstedt. – Berg: Druffel-Verlag. – 1999.
2. Brooker P. The faces of fraternalism. Nazi Germany, Fascist Italy, Imperial Japan/ Paul Brooker. – Oxford: Clarendon Press. – 1991.
3. Fröhling E. Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Sämtliche Fragmente/Elke Fröhling. – Teil I: Aufzeichnungen 1924-1941, Band 2: 1.1.1931-31.12.1936. – München, New York, London, Paris. – 1987.
4. Helmut M. Ideologie und Propaganda. Die Rolle von Joseph Goebbels in der Nationalsozialistischen Außenpolitik bis 1939/ Helmut Michels. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Lang, 1992.
5. Hilderbrand K. Deutsche Außenpolitik 1933-1945 3.Auflage/ Klaus Hilderbrand. – Stuttgart: Verlag. – 1976.

6. Lüdicke L. Griff nach der Weltherrschaft: die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945 (Deutsche Geschichte im 20. Jahrhundert)/ Lars Lüdicke. – Berlin: be-bra Verlag. – 2009.
7. Messerschmidt M. Die Wehrmachtjustiz 1933-1945/ Manfred Messerschmidt. – Paderborn, München, Wien, Zürich: Ferdinand Schöningh. – 2005.
8. Recker M. Die Außenpolitik des Dritten Reiches/ Marie-Luise Recker. – München: Oldenbourg. – (Enzyklopädie deutscher Geschichte; 8). – 1990.
9. Reuth R.G. Goebbels. Mit 33 Fotos/ Ralf Georg Reuth. – München, Zürich: R. Poier GmbH. – 1990.
10. Semmler R. The man next to Hitler/ Rudolf Semmler. – London: Westhouse. – 1947.

А. А. Белоконь,

Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

ДНЕВНИКИ ЙОЗЕФА ГЕББЕЛЬСА О НЕМЕЦКО-ЯПОНСКОМ СОГЛАШЕНИИ 1936 года

Дневники главного идеолога Третьего Рейха Йозефа Геббельса как источник исследования немецко-японских соглашений. На основе немецкоязычных источников был проведен анализ ежедневных записей Геббельса и выделена его позиция по Антикоминтерновскому пакту.

Ключевые слова: *дневники Йозефа Геббельса, Антикоминтерновский договор, Вторая мировая война, нацистская пропаганда, немецко-японские отношения, фашистский блок.*

А. Bilokon,

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine

JOSEPH GOEBBELS DIARIES AS A SOURCE ON GERMAN-JAPANESE AGREEMENT (1936)

The Diaries of chief ideologist of the Third Reich Joseph Goebbels are a source of German-Japanese relations research. On the basis of the German-speaking sources daily entries of Goebbels and allocated position on the Anti-Comintern Pact were analyzed.

The Diaries of chief ideologist of the Third Reich Joseph Goebbels are a source of German-Japanese relations research. On the basis of the German-speaking sources daily entries of Goebbels and allocated position on the Anti-Comintern Pact were analyzed.

Of the special historical interest are the diaries of Joseph Goebbels, the German politician and Reich Minister of Propaganda in Nazi Germany from 1933 to 1945, published in 28 volumes by Elke Frohlich 1987. In his daily records he described his more private life and less work. Although there are regular memories of relations with Japan, political situation in Japan, the situation in the Far East in the context of relations with Japan and China, as well as the preparation of the Anti-Comintern Pact.

The main objective of this article is to describe and provide an analysis of Joseph Goebbels diaries, and show its impact on the development of relations between Germany and Japan in the mid-30s and on the signing of the Anti-Comintern Pact in 1936.

Joseph Goebbels kept a diary for much of his life. From 1923 to 1941, he wrote the entries himself. From 1941 to 1945, he dictated lengthy passages to aides. He sometimes telephoned them in the middle of the night when he wanted to add some text. The dictations usually opened with a description of the military situation, followed by his personal comments. The dictated diary is not as personal as the earlier one he wrote himself.

Key words: *Joseph Goebbels diaries, Anti-Comintern Pact, World War II, Nazi propaganda, German-Japanese relations, fascist bloc.*

This article was written during research at Free University of Berlin (Grantee of DAAD: Research Grant for Doctoral Candidates and Young Academics Scientists).

Рецензенти: *Сінкевич Є. Г., д-р іст. наук, проф.;*
Смолінський А., д-р іст. наук, проф.